

УДК 347.19(477)

Анастасія Литвиненко,*здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

У статті проведено дослідження заходів фінансово-правового регулювання, що застосовуються державою в процесі державної реєстрації акціонерних товариств. У результаті аналізу положень чинного законодавства України автор визначає обсяг витрат, що покладаються державою на учасників правовідносин із державної реєстрації акціонерних товариств. У роботі встановлюються окремі недоліки та неузгодженості нормативно-правових актів, що діють у даній сфері.

Ключові слова: фінансово-правове регулювання, державна реєстрація юридичних осіб, акціонерні товариства, реєстраційні дії, державне мито.

Постановка проблеми. Держава є унікальним та натепер, напевно, найбільш ефективним способом організації суспільства. Будь-який механізм потребує грошових витрат, і держава не є винятком у цьому сенсі. З цього приводу доречно навести висловлювання Е. М. Берендтса про те, що будь-які союзи людей, у тому числі й держава, потребують речових благ або особистих сил людей. Він зауважує, що ані безпека людини, ані благоустрій її життя не можуть бути досягнуті без витрат речових благ та без того, щоб сили окремої людини не були використані для цілей, загальних для всіх членів суспільства [1, с. 4].

Отже, держава в силу своїх цілей та завдань вимушена, крім іншого, здійснювати управління певними благами, що становлять основу для функціонування та існування самої держави та впорядкування інших суспільних інститутів. Даний напрям діяльності держави визначається як фінансова діяльність держави, відношення до якої теорією права можна вважати сформованим. Так, найчастіше в юридичній літературі фінансову діяльність або публічну фінансову діяльність держави визначають як планомірний процес збирання (акумуляції, мобілізації), розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, за допомогою яких забезпечується практичне здійснення завдань і функцій держави [2, с. 8; 3, с. 22; 4, с. 17].

Дослідження фінансової діяльності держави охоплює значне коло правовідносин, які включають в себе у тому числі відносини з державної реєстрації суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що держава завжди брала участь у житті суб'єктів

господарювання тією чи іншою мірою. Зокрема, це стосується встановлення «правил гри» для господарюючих суб'єктів, запобігання зловживанням з боку одних суб'єктів господарювання стосовно інших тощо. І насамперед держава веде облік суб'єктів господарювання, що забезпечує можливість реалізації інших завдань та функцій у даній сфері. У зв'язку з цим особливості фінансово-правового регулювання державної реєстрації суб'єктів господарювання потребують додаткового дослідження. Однією із найбільш популярних та досить складних щодо організації діяльності організаційно-правових форм юридичних осіб є акціонерні товариства. Вивченню особливостей фінансово-правового регулювання державної реєстрації таких юридичних осіб і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання фінансово-правового регулювання діяльності органів державної влади та інших суб'єктів владних повноважень розглядалися у працях таких науковців, як: О. М. Бандурка, Д. О. Білінський, Л. К. Воронова, О. П. Гетманець, О. О. Дмитрик, Ю. М. Жорнокуй, С. В. Запольський, Ю. О. Костенко, М. П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, І. Є. Криницький, Л. А. Савченко, Н. І. Химичева, та інших. Проте комплексного дослідження чинного законодавства у сфері фінансово-правового регулювання державної реєстрації суб'єктів господарювання на його відповідність сучасним умовам розвитку економічних відносин у суспільстві немає, зокрема, в частині державної реєстрації акціонерних товариств. Цей факт зумовлює необхідність написання даної статті.

Метою написання даної статті є дослідження особливостей фінансового-правового регулювання державної реєстрації акціонерних товариств як самостійної організаційно-правової форми юридичних осіб за законодавством України. Завданням дослідження є встановлення недосконалостей правового регулювання у даній сфері та визначення його невідповідності економічних реаліям діяльності акціонерних товариств.

Виклад основного матеріалу. Перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації юридичної особи, встановлюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV. Так, виходячи зі змісту ст. 17 вказаного Закону, для державної реєстрації акціонерного товариства шляхом його заснування необхідно подати такі документи: 1) заява про державну реєстрацію створення юридичної особи; 2) заява про обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість, та/або заява про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій за формами, затвердженими відповідно до законодавства, – за бажанням заявника; 3) примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення засновників, а у випадках, передбачених законом, – рішення відповідного державного органу про створення юридичної особи; 4) установчий документ юридичної особи – у разі створення юридичної особи на підставі власного установчого документа; 5) у разі подання документів, крім випадку, коли відомості про повноваження цього представника містяться в Єдиному державному реєстрі, представником додатково подається примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) документа, що засвідчує його повноваження.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV, яка встановлює розмір плати у сфері державної реєстрації, натепер за державну реєстрацію акціонерних товариств справляння адміністративного збору не передбачається. Однак фінансово-правове регулювання державної реєстрації акціонерних товариств не обмежується лише нормами щодо встановлення адміністративного збору за здійснення такої реєстрації. Для визначення особливостей фінансово-правового регулювання державної

реєстрації акціонерних товариств розглянемо більш детально процедуру реєстрації даного виду господарських товариств.

Відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI для створення акціонерного товариства засновники повинні провести закриті (приватне) розміщення його акцій, установчі збори та здійснити державну реєстрацію акціонерного товариства. Ч. 5 цієї ж статті встановлює, що створення акціонерного товариства здійснюється за такими етапами: 1) прийняття зборами засновників рішення про створення акціонерного товариства та про закриті (приватне) розміщення акцій; 2) подання заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку; 3) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій; 4) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів; 5) укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування емісії акцій; 6) закриті (приватне) розміщення акцій серед засновників товариства; 7) оплата засновниками повної вартості акцій; 8) затвердження установчими зборами товариства результатів закритого (приватного) розміщення акцій серед засновників товариства, затвердження статуту товариства, а також прийняття інших рішень, передбачених законом; 9) реєстрація товариства в органах державної реєстрації; 10) подання Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій; 11) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій; 12) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій; 13) видача засновникам товариства документів, що підтверджують право власності на акції.

Пп. 15 п. 4 Розділу I Положення про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні акціонерних товариств, затвердженого Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 травня 2014 року № 692 [5], до цього переліку додає пункт щодо оформлення та депонування глобального сертифікату в Центральному депозитарії цінних паперів, що передує етапу видачі засновникам товариства документів, що підтверджують право власності на акції.

Отже, розглянемо детально етапи створення акціонерного товариства, що вимага-

ють сплати певних сум грошових коштів для їх реалізації.

Так, п. п. 4 п. 1 розділу II Положення про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні акціонерних товариств, затвердженого Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 травня 2014 року № 692 [5], встановлює, що для реєстрації випуску (випусків) акцій засновником (засновниками) або уповноваженою(-ими) особою (особами) засновника (засновників) товариства, окрім інших документів, зокрема, подається копія платіжного документа, який підтверджує сплату державного мита відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 «Про державне мито».

П. 6 ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 «Про державне мито» [6] встановлює, що за реєстрацію випуску цінних паперів справляється державне мито у розмірі 0,1 відсотка номінальної вартості випуску цінних паперів, але не більше п'ятдесятикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня поточного року.

Ч. 1 ст. 14 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI [7] встановлює мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства. Так, відповідно до зазначеної статті, мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Так, відповідно до ст. 8 Закону України «Про державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 № 2246-VIII [8], з 1 січня 2017 року мінімальна заробітна плата у місячному розмірі становить 3 723 гривні. Тобто у 2018 році мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 4 653 750,00 гривень.

Отже, виходячи зі змісту абз. 4 ст. 7 Закону України «Про державний бюджет України на 2018 рік» від 07 грудня 2017 року № 2246-VIII [8], який встановлює прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць для працездатних осіб із 1 січня 2018 року у розмірі 1 762 грн, максимальний розмір державного мита за реєстрацію випуску акцій становить 88 100,00 гривень. Мінімальний же розмір державного мита, виходячи з того, що мінімальний розмір статутного

капіталу акціонерного товариства (далі буде розглядатися більш детально) у 2018 році становить 4 653 750,00 гривень, становить 4 653,75 гривень.

Наступним етапом створення акціонерного товариства, що вимагає від засновників такого товариства понесення певних витрат, є присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів

Так, п. 1.3. Правил Центрального депозитарію цінних паперів, затверджених рішенням Наглядової ради Публічного акціонерного товариства «Національний депозитарій України» від 04.09.2013 № 4 [9], встановлює, що тарифи за здійснення робіт щодо кодифікації встановлюються Центральним депозитарієм. Відповідно до Рішення Правління ПАТ «Національний депозитарій України» від 21 листопада 2017 року № 5/28 «Про внесення змін до Переліку та вартості послуг (тарифів), що надаються Центральним депозитарієм» [10], за призначення міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів встановлений тариф у розмірі 1 975,00 гривень. Крім того, за надання нової виписки як результату внесення змін до реєстру кодів цінних паперів у разі внесення коду за ЄДРПОУ у процесі створення акціонерних товариств справляється плата у розмірі 112,00 гривень.

Після присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів необхідними є укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування емісії акцій. Вимоги до договору про обслуговування випусків цінних паперів між емітентом і Центральним депозитарієм, затверджені рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06 серпня 2013 року № 1413, встановлює, що договір про обслуговування емісії акцій має містити інформацію щодо тарифів на послуги та порядок розрахунків за надані послуги. Відповідно до затверджених тарифів на послуги, що надаються Центральним депозитарієм, зазначених у Переліку та вартості послуг (тарифів), що надаються Центральним депозитарієм від 21 листопада 2017 року № 5/28 [10], вартість послуг з обслуговування випуску акцій при номінальній вартості випуску акцій до 12 987 000,00 гривень становить 100,00 гривень (мінімальний розмір плати). Максимальний розмір плати за обслуговування емісії акцій становить 1500,00 гривень (при номінальній вартості випуску акцій 181 818 000,01 гривень і більше).

Етап приватного розміщення акцій серед засновників акціонерного товариства та оплати засновниками повної вартості акцій

досить суворо регламентується нормами законодавства. Так, відповідно до ст. 11 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI, оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконання для товариства робіт або надання послуг. Ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна. Кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі неоплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство вважається не заснованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням [7].

Отже, особа, яка бажає стати засновником акціонерного товариства, повинна сплатити вартість акцій цього товариства, які їй належатимуть, у грошовій або іншій, чітко передбаченій законодавством, формі. Розмір витрат, що має понести така особа, буде залежати від кількості акцій, що набуваються нею та їх номінальної вартості. Нагадаємо, що мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства у 2018 році становить 4 653 750,00 гривень.

Наступним етапом є затвердження установчими зборами товариства результатів закритого (приватного) розміщення акцій серед засновників товариства, затвердження статуту товариства, а також прийняття інших рішень, передбачених законом, а також реєстрація товариства в органах державної реєстрації. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV, натепер сплата адміністративного збору за проведення державної реєстрації акціонерного товариства не передбачена. Крім того,

при створенні акціонерного товариства також не вимагається нотаріальне посвідчення підписів на статуті товариства. Однак якщо засновники товариства приймуть таке рішення, то їм також необхідно буде понести витрати на оплату послуг нотаріуса. Так, ч. 3 ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 року № 7-93 [6] передбачає, що за посвідчення установчих (засновницьких) договорів, інших установчих документів юридичної особи встановлюється мито у розмірі 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, тобто 1 762 гривні з 1 січня 2018 року, за засвідчення справжності кожного підпису на документах, у тому числі справжності підпису перекладача, (за кожний документ) – 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Це мінімальний розмір витрат на послуги нотаріуса, адже послуги приватних нотаріусів можуть коштувати дорожче.

Розглянемо етапи подання Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій, реєстрацію Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій. Реалізація вказаних етапів регулюється Положенням про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні акціонерних товариств, затвердженим Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 травня 2014 року № 692. Чинне законодавство не передбачає сплати державного мита за реєстрацію звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій, однак Положенням про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні акціонерних товариств, затвердженим Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 травня 2014 року № 692 [5], встановлюється перелік документів, що подається заявником до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку для реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій, який, окрім іншого, передбачає подання висновку аудитора (аудиторської фірми) щодо формування статутного капіталу товариства станом на дату державної реєстрації товариства, а також балансу (звіту про фінансовий стан) станом на дату державної реєстрації товариства, засвідченого підписами керівників й печатками товариства та аудиторської фірми (підписом та печаткою аудитора), а також звіт про результати приватного розміщення акцій також має містити підпис та печатку аудиторської фір-

ми (підпис та печатку аудитора). Крім того, передбачено подання копії акта оцінки майна або звіту про оцінку майна, що здійснена відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», засвідченого підписом керівника та печаткою товариства (подається у разі, якщо до статутного капіталу товариства вносяться майно, майнові права, немайнові права). Отже, з викладеного вбачається, що засновники акціонерного товариства змушені звертатися за послугами аудиторських компаній (аудиторів), а також суб'єктів, що здійснюють професійну оціночну діяльність, та оплачувати такі послуги. Вартість послуг вказаних суб'єктів встановлюється на підставі договору та може значно варіюватися.

Наступним етапом створення акціонерного товариства є оформлення та депонування глобального сертифікату в Центральному депозитарії цінних паперів. Вчинення вказаних дій регламентується Положенням про глобальний сертифікат та тимчасовий глобальний сертифікат, затвердженим рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 липня 2013 року № 1332 [11]. Крім того, що стосується вартості надання таких послуг, то відповідно до Рішення Правління ПАТ «Національний депозитарій України» від 21 листопада 2017 року № 5/28 «Про внесення змін до Переліку та вартості послуг (тарифів), що надаються Центральним депозитарієм» [10], встановлюється тариф за послугу з депонування глобального або тимчасового глобального сертифікату у розмірі 600,00 гривень (за одну операцію). Отже, ці витрати також необхідно понести засновникам акціонерного товариства для завершення процесу створення останнього.

Висновки

Як короткий підсумок вищевказаного дослідження можна зазначити таке: 1) держава реалізує фінансово-правове регулювання у сфері державної реєстрації акціонерних товариств за допомогою встановлення різних обов'язкових платежів, що мають бути здійснені засновниками акціонерного товариства для завершення даної процедури; 2) натеper у нашій країні відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би у завершеному вигляді регулював питання проведення платежів за державну реєстрацію акціонерних товариств; 3) види та ставки платежів закріплені в нормативно-правових актах різної юридичної сили, що істотно ускладнює процедуру проведення державної реєстрації акціонерних товариств, оскільки окремі з них можуть стати незапланованими для засновників;

4) пропонується розглянути питання про можливість врегулювання даних відносин на рівні одного нормативно-правового акта, у тому числі й можливість запровадження єдиного платежу за проведення державної реєстрації акціонерних товариств.

Список використаних джерел:

1. Берендтс Э. Н. Русское финансовое право / Э. Н. Берендтс. – Санкт-Петербург : Типо-Литография С.-Петербургской одиночной тюрьмы, 1914. – 455 с.
2. Воронова Л. К. Советское финансовое право / Л. К. Воронова, И. В. Мартянов. – Киев : «Вища школа», 1983. – 249 с.
3. Худяков А. И. Избранные труды по финансовому праву / А. И. Худяков. – Санкт-Петербург : Юридический центр- Пресс, 2010. – 252 с.
4. Фінансове право : підручник / [М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, О. А. Лукашев та ін.]; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2016. – 440 с.
5. Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні акціонерних товариств : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 травня 2014 року № 692. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0642-14>.
6. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93/para032#o32>.
7. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
8. Про державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2246-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
9. Правила Центрального депозитарію цінних паперів : Рішення Наглядової ради Публічного акціонерного товариства «Національний депозитарій України» від 04.09.13 № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csd.ua/images/stories/pdf/reglament/rules_csd_20171010.pdf.
10. Про внесення змін до Переліку та вартості послуг (тарифів), що надаються Центральним депозитарієм : Рішення Правління Публічного акціонерного товариства Національний депозитарій України від 21 листопада 2017 року № 5/28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csd.ua/images/stories/pdf/tarif_kod_CSD_20131012.pdf.
11. Про затвердження Положення про глобальний сертифікат та тимчасовий глобальний сертифікат : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 липня 2013 року № 1332 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1434-13>.

В статье проведено исследование мер финансово-правового регулирования, применяемых государством в процессе государственной регистрации акционерных обществ. В результате анализа положений действующего законодательства Украины автор определяет объем расходов, возлагаемых государством на участников правоотношений по государственной регистрации акционерных обществ. В работе устанавливаются отдельные недостатки и несогласованность нормативно-правовых актов, действующих в данной сфере.

Ключевые слова: финансово-правовое регулирование, государственная регистрация юридических лиц, акционерные общества, регистрационные действия, государственная пошлина.

The article studies the measures of financial-legal regulation applied by the state in the process of state registration of joint-stock companies. As a result of the analysis of the provisions of the current legislation of Ukraine, the author determines the amount of expenses entrusted by the state to the participants of the legal relations of state registration of joint-stock companies. The article identifies certain disadvantages and inconsistencies of normative legal acts in force in this area.

Key words: financial-legal regulation, state registration of legal entities, joint-stock companies, registration actions, state duty.

